

İNSANÎ GÜVENLİK DOKRİNİ: AVRUPA'DA VE TÜRKİYE'DE

Dr. Deniz ILGAZ
Gedik Üniversitesi

Giriş

Ulus-devletin millî güvenlik yaklaşımı geleneksel olarak devletin fizikî sürekliliğini sağlamak, egemenliğini korumak ve kollamak, bölgesel bütünlüğünü gözetmek, dıştan gelebilecek gerçek ya da potansiyel her türlü tehlikeye karşı devletin yeterli güce sahip olması anlamındadır. Güvenlik anlayışının devlet-odaklı boyutuna ek olarak “İnsanî güvenlik” kavramı, Soğuk Savaş’ın sona ermesi aşamasında dünyanın iki-kutuplu global düzenden çıkarak çok-kutuplu bir düzene geçmekte olduğu o tarihsel dönemde gelişti. Geleneksel güvenlik anlayışı yeniden değerlendirildi ve onun tehlike algılamalarının ötesinde yeni tehdit alanları gündeme gelmeye başladı.¹

Yeni tehditler yalnızca askerî boyutlu olmadığı gibi yalnızca askerî girişimlerle önlenemeyecek kadar karmaşıktır. Kavram olarak henüz dünyanın her yerinde bütün zihinlerde yer bulabilmiş olmayan insanî güvenlik, çoğunlukla insan haklarıyla eş anlamlı olarak kullanılabilir. Ne var ki, genelde temel insan hakları kavramlarıyla aynı kulvarlarda olabilen insanî güvenlik konuları yine de aralarında zaman, mekân ve koşullar açısından farklılıklar gösterebilirler. İnsan hakları birbirleriyle bağlantılı bir bütünlük oluşturan,

1 Jessica Matthew, “Redefining Security”, *Foreign Affairs*, Vol. 68, No 2. 1989 <https://www.foreignaffairs.com/articles/1989-03-01/redefining-security>; Theodore C. Sorensen, “Rethinking National Security”, *Foreign Affairs*, Vol. 69, No3. 1990. <https://www.foreignaffairs.com/articles/1990-06-01/rethinking-national-security>; Barry Buzan, *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, (Boulder Colo: Lynne Rienner, 1991); Ken Booth and Peter Vale, “Security in Southern Africa: After Apartheid, Beyond Realism”, *International Affairs*, Vol. 71, No. 2. 1991; Michael T. Klare, “Redefining Security: The New Global Schisms”, *Current History*, Vol 95, No 604, 1996.

devletlere ve bireylere kesintisiz saygı yükümlülüğü getiren yasalarla korunan haklar olmasına karşın insanî güvenlik gelişim ve dönüşüme açık, somut önem ve adımlar atılarak hem devlet kurumları hem de sivil örgütlerin çabalarıyla zenginleştirilebilecek girişimlerdir.

Bir çevrede insanî güvenlik çok hızlı değişebilen karmaşık bir olgudur. Belirli bir zamanda ve çevredeki bireylerin karşı karşıya oldukları tehditler ve riskler, seçilen hedefler ve karşılanabilecek risk değerlendirmelerine göre de kişiden kişiye değişir. İstanbul Boğazı'nın iki kıtayı bağlayan noktasında, araç kazaları ya da çok düşük olan çökme riskiyle güvenli/güvenliksiz olarak dşnleebilecek olan eski adıyla "Boğaziçi" yeni adıyla "şehitler" köprüsüne Anadolu yönünden giriş 15 Temmuz 2016 gecesi saat 22 00 de ansızın oradaki bireyler/toplum için hiç beklenmedik "silahla vurulma/öldürülme/yaralanma/tank altında ezilme tehlikesi" yarattı. Bireyler, ait oldukları toplumdan ve dostlarından da destek alarak veya alamayarak bu tehlikeyi kendi risk değerlendirmeleri doğrultusunda gğslediler; gğsleyemeyenler geri saflarda araçları içinden olayı seyretmekle yetindiler.

Bu nedenle, herhangi bir devletin insanî güvenlik politikası analizi, birey/toplum davranışlarını ve risk/tehlike unsurlarını değerkenler olarak değerlendirmelidir. Diğer bir örnek, yine İstanbul'da yolcu dolu metrobüs seyir halindeyken sürücüye kızan bir yolcunun aracı kullanan sürücünün yüzüne şemsiyesiyle darbe indirmesinin sonucunda oluşan korkunç kazadır. Bu türde bir davranış olasılığını göz önüne alan devlet yetkilileri, toplu taşıma araçlarında sürücüyü saldırılara karşı koruma altına alacak bir saydam kafes oluşturmakla sorumlu olmalıdır.

1. 1. İnsanî Güvenlik Kavramı

İnsanî güvenlik, resmi olarak ilk kez Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın 1994 yılında yayınladığı İnsani Kalkınma Raporu'nda (Human Development Report) kavramsallaştırılmıştır. Söz konusu belgede insan güvenliği, insanî kalkınmayı kuşatan sarsıntılardan insanların kurtarılması durumu olarak betimlenmiştir. İnsan güvenliğinin kapsamı yedi alanda tanımlanmıştır. Bunlar sırasıyla: (i) İktisad güvenlik: bireyler için üretken ve krl bir işten ya da son are olarak bir tür devlet sigortasından edinilmiş temel bir gelirin temin edilmesidir. (ii) Gıda güvenliği: her insanın temel gıdaya hem fizikî hem de iktisadî erişiminin her zaman için temin edilmesidir. (iii) Sağlık güvenliği: hastalıklardan ve sağlıksız hayat tarzlarından aşari bir korumanın garanti edilmesidir. (iv) evre güvenliği: insanların kısa ve uzun dönemde tabiatın tahrip edici etkilerinden, doğadaki insan yapımı tehditlerden ve tabii ortamın bozulmasından korunmasıdır. (v) Birey güvenliği: insanların vatandaş bağı ile

bağlı olduğu devletin ya da diğer devletlerin, bireylerin, grupların müessir fiilinden (şiddetten); ev içindeki kötü muameleden ve şiddet uygulayan ebeveynlerden korunmasıdır. (vi) Toplum güvenliği: insanların geleneksel ilişkilerinin ve değerlerinin kaybolmasının önlenmesi ile mezhepsel ve etnik şiddetten korunmasıdır. (vii) Siyasal güvenlik: insanların temel insan haklarına saygı gösterildiği bir toplum içinde yaşamasının; bireylerin ve grupların, hükümetin fikirler ve enformasyon üzerinde denetim uygulamasına karşı özgürlüklerinin temin edilmesidir.²

Hayata geldiği Soğuk Savaş sonrasında bugüne insanî güvenlik kavramı içerik yönünden genişlemektedir.³ . İnsan güvenliği, öncelikli olarak, açıklık, hastalık ve baskı gibi kronik tehditlerden arınma durumunu belirtmektedir. Buna ek olarak evde, işyerinde ya da toplum içinde insanların karşı karşıya gelebilecekleri her türlü tehlike de insan/toplum güvenliğinin konusu olabilmektedir. Kitlesel göç, salgın hastalıklar, yoksulluk, toplumlarası çatışmalar, kalkınma sorunları, işsizlik, silah ticareti, eğitim eksikliği, kadın ve çocukların istismarı gibi özellikle gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı tehditler, insanî güvenlik kapsamında değerlendirilebilmektedir.

Gasper, insanî güvenlik algılaması ve inancının, sosyal katılımcı ve sosyo-ekonomik güvenlik içeren yaşam idealini barındıran bir bakış açısına işaret ettiğini ifade eder. Global düzeyde analitik ve etik çerçeve içinde sürdürülen çalışmalarda yakın geçmişe kadar (“social quality thinking”) toplumsal kaliteli düşünce olarak adlandırılan bu görüş açısının olmadığını; ortaya çıkışının, neo-liberal gidişata engel olmaya çalışan kişiler ve yerel yönetimler tarafından, ulus-devlet ve Avrupa Birliği düzeyindeki uygulamaları etkilemek amacıyla bir araya gelmiş eylemcilerden oluşan bir ağ ile başladığını ekler.⁴

1. 1. 1. Güvenliğin Taksonomisi (Sınıflandırılması)

Buzan ve çalışma ekibi, bir taksonomi oluşturarak güvenlik politikasını sistemleştirerek bireyden evrene doğru seyreden 9 üniteye ayırmışlardır: Birey (sakin, ikamet eden, vatandaş, göçmen, sığınmacı, turist), aile; vatandaşların oluşturduğu birlikler: NGO’s sivil toplum kuruluşları (STK’lar) (yerel, ulusal düzeyde, uluslararası çalışan, eylem türünde temelli); özel şirket (küçük ölçekli girişim, orta büyüklükte şirket, ulus-ötesi iş oluşumu, devlet bağlantı-

2 UNDP, Human Development Report, (Oxford: Oxford University Press, 1994) <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-report-1994>

3 Keith Krause ve Michael C. Williams, “Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods”, 229-254. *Mershon International Studies Review*, Vol. 40, 1996.

4 Des Gasper, “The Human and the Social: a Comparison of the Discourses of Human Development, Human Security and Social Quality,” 91–108, *International Journal of Social Quality* 1(1), Berghahn Journals, Summer 2011.

lı şirket); özel firmaların birleşmiş kurumları (endüstrinin tek bir sektörünü temsil edebilirler); halkların topluluğu (belediyeler, kendi yönetimini üstlenmiş bölgeler, NUTs klasifikasyonuna (“nomenclature of statistical territorial units”) adı verilen coğrafi klasifikasyon sistemine göre belirlenmiş alan düzeyi); devlet (AB’de özellikle dönem başkanlığını yürüten ülkenin güvenlik öncelikleri); devlet-üstü yapı (uluslararası örgüt, Avrupa Birliği); bütün dünya (global uluslararası toplum). Listelenen ünitelerin her birinin tehlike/riskler bağlamında karşılaşılabilecekleri etkiler çok büyük olabilir.⁵

Doğal afetler, Dünya Bankası verilerinden incelenerek yine 9 ünite altına ayrıca sistemleştirilebilir.⁶ Kuraklık, kasırga, sel, deprem, volkan patlaması, aşırı sıcak/soğuk, toprak kayması, tsunami, ve orman yangınları. İnsan eliyle yapılan kasıtlı veya kasıtlı olmayan felaketler de var: terörizm, sabotaj, organize suç örgütleri gibi.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) nün “The International Classification of Functioning, Disability and Health” (ICF) kuruluşu, insan sağlığı ile ilgili fonksiyonları, yapıları, eylemleri, katılımları ve çevre faktörlerini hiyerarşik bir yapıda sınıflandırır. Klinik teşhis, iyileşme değerlendirilmesi, engelli politikası planlanması, ve anket çalışmaları gibi konularda kullanılır. ICF sınıflandırması, tehlike/risk/yıkım gibi devlet gücünü, hükümeti ve bireyi/toplumu kötü yönde etkileme potansiyeline sahip olay ve oluşumları hiyerarşik düzen içinde sınıflandırmak için ilham kaynağı olabilir. İnsanî güvenlik konuları için politikalar üretme, anketler yapma, akademik çalışmalar yürütmede kolaylık sağlayabildiği gibi, ülkelerin insanî tehlikelerini kıyaslama ya da çözümleri koordine etme fırsatlarını güçlendirebilir. Bir hastalık, kaza veya saldırı olayı, insanı dünyanın hangi ülkesinde olursa olsun aynı şekilde öldürmekte ya da bedensel/zihinsel/psikolojik olarak etkilemektedir. Bu nedenle ICF ile insanî güvenlik sınıflandırmaları hem yöntem hem de içerik bakımından evrensel koşulluk yaratabilecektir.

1. 2. İnsanî Güvenliğin Teorik Analiz Boyutu

Kendi başına bir teori olmayan insanî güvenliğin farklı ve hatta birbirleriyle çelişkili tanımları/yorumları olabiliyor. Bu yaklaşımlar sosyo/kültürel ve jeostratejik bakış açılarındaki farklılıkları yansıtmaktadır. Birçok sosyal bilimler teorisi tarafından desteklenen insanî güvenliğin değişen/gelişen, çok-yön-

5 Barry Buzan, Waever, Ole., de Wilde, Jaap de.; *Security: A New Framework for Analysis*, 1st ed. (London: Lynne Rienner Publishers, 1998).

6 Maxx Dille, *Natural disaster hotspots: A global risk analysis*, 25-27, 2005. <http://documents.worldbank.org/curated/en/621711468175150317/Natural-disaster-hotspots-A-global-risk-analysis>

lü ve geniş yorumları, farklı değerlerin/normların uluslararası ilişkilere etkilerinin incelenmesini gerektirmektedir. Uluslararası siyaset ve diplomasının geleneksel kapsamının ötesine geçen gündem ve ortaklıklar oluşturulmakta, yeni siyasi aktörler ortaya çıkmaktadır. Konu, sosyal yapısalcılık (social constructivism) görüşü açısından incelendiğinde tam karşıtında yer alan yapısal realist ana-akım uluslararası ilişkiler anlayışıyla çelişmektedir. İnsanî güvenliğin belirli yorumlarını değerli bulan karar verici elitlerin farklı uluslararası bağlantılar kurdukları ampirik olarak gözlemlenebilir.⁷

Uluslararası ilişkiler teorisi ve pratiği düzeyinde insanî güvenlik, devinen/dönüşen bir söylem alanıdır. İnsanın temel biyolojik yapısı ve ihtiyaçları zaman ve mekâna göre değişim göstermese de, güvenlikten ne anlaşıldığı, insanın hangi alanlarda kendisini nasıl güvende hissetmek istediği değişmektedir. Bireysel ve toplumsal varlığımızın kalbidir güvenlik. İnsan bütün değerlerini, isteklerini ve işlerini ancak güvende olduğu bir ortamda gerçekleştirebilir.

İnsanî güvenlik, kendi içinde bir anlam bütünlüğüne ulaşmış, yekvücut bir düşünce okulu değildir. Uluslararası ilişkilerde değişimin; dönüşüme uğrayan kimlikler ve çıkarların; yap-boz anlaşmalar, ortaklıklar, gündemler ve projelerin uğradığı değişkenliği açıklayabilen sosyal yapısalcılık bakışının görüş/inceleme alanına uygundur.

İnsanî güvenlik, realist açılı anlayıştan uzak bir mesele olsa da devlet egemenliği ile çatışma içinde değildir; devlet her zaman ve her alanda güvenliği ideal olarak sunma ve sürdürme kapasitesine sahip olan merkezî tedarikçidir. Ne var ki, devleti geleneksel anlamda korumak için alınan güvenlik önlemleri her zaman ve her alanda insanî güvenlik/toplumsal yarar ile örtüşmeyebilir. Sınırları içinde çok “güvenli” olan bir ülkede insanlar/toplum birçok açıdan kendilerinin hiç de güvende olmadıkları/hissetmedikleri bir yaşam sürebilirler. Ulusal, bölgesel ya da global ölçekte, normatif olarak insanî güvenliği diğer bütün güvenlik kaygılarının üzerinde görme eğiliminin varlığı veya eksikliği, birey/toplum üzerinde çok farklı etkiler yaratmaktadır.

Araştırmalar göstermiştir ki insanî güvenlik konusu ulus-üstü normların ortaya çıkmasına, insanların yaşamına ve ülke-içi barışın pekiştirilmesine olan olumlu etkilerinin görünmesiyle birlikte ülke politikalarını etkilemeye başlamıştır. Anlaşılmıştır ki, insanların müzdarip olduğu çeşitli konular birbirleriyle bağlantılıdır: sosyo-ekonomik eşitsizlik, bölünmüş toplumlar, sivil çatışma/şiddet, azgelişmişlik, AIDS, insan hakları ihlalleri, yoksulluk, göç, uluslararası ekonomik/finansal sarsıntılar, ülke-içi ekonomik/finansal çöküş, ulus-ötesi

7 Edward Newman, “Human Security and Constructivism,” 239–251, *International Studies Perspectives*, Vol. 2, International Studies Association, Blackwell Publishers, 2001.

uyuşturucu/silah ticareti, okur-yazarlık d¼zeyinin d¼ř¼kl¼đ¼, doğum oranı, bebek ¼l¼mleri, vb.⁸

Uluslararası İlişkilerde egemen ekol olma durumunu s¼rd¼rmekte oldukça başarılı olan Realizm bakış aası, genel güvenlik kavramını metalaştırmış, güvenlik yaklaşımında birey/insanđ güvenliği kapsam dışında bırakmış ve güvenliğin kişisel/toplumsal boyutunu ihmal etmiştir. Oysa insan güvenliği Uluslararası İlişkilerde insan merkezli siyaset teorisi geleneğinin bir uzantısıdır ve insanın güvenliğine y¼nelik ¼ok ¼eřitli tehditleri ortaya koymakta ¼onemli bir rol oynamaktadır. Ancak Soğuk Savaş'ın bitişiyle beraber devlet merkezli ¼atıřma ve savaşların etnik ¼atıřmalara d¼n¼řmesi, analiz birimi olarak toplum ve bireyi ¼n plana ¼ıkarmıřtır. Dolayısıyla yeni d¼nem güvenlik ¼alıřmalarının analiz birimi ¼eřitlilik arz etmektedir: k¼resel sistem, devlet, toplum ve birey.

Soğuk Savaş sonrası d¼nemde k¼reselleřme etkisini bilimin ve yaşamın t¼m alanlarında hissettirmeye başlamış ve bu bağlamda güvenlik alanı da bu d¼n¼ř¼mden payını almıştır. Bireye/topluma y¼nelik tehdit algılamalarının ¼eřitlendiđi, bu bağlamda güvenlik kavramının genişleme ve derinleşme s¼recine girdiği g¼n¼m¼zde, askerđ güvenliğin yanı sıra ekonomik, ¼evresel, toplumsal vb. askerđ olmayan güvenlik alanlarının da güvenlik alanı i¼ine d¼hil edilmesi başlamıştır. Güvenlik kavramının “derinleşmesi” ile birlikte devletlerin yanı sıra bireylerin, grupların ve diğer devlet dışı birimlerin de güvenlik ¼alıřmalarında analiz birimi olarak ele alınması ka¼ınılmazdır.

Güvenlik algılamalarında meydana gelen değişimin en ¼onemli sebeplerinden birisi, tehdidin tek boyutlu, devletten devlete olma klasik konumundan ¼ıkarak, asimetrik ve ¼ok boyutlu bir konuma ulaşmasıdır. Devletin doğası da k¼reselleřmenin baskısı altında değişime uğradığından ¼t¼rt¼, güvenlik yapılarının yeni m¼cadele alanı bir yandan b¼t¼n d¼nya olarak genişletilirken, ¼te yanda daraltılarak insanđ/toplumsal d¼zeylere de indirgenmiştir. En geniş alandan gelecek tehditler; siber ter¼r, bilimsel ¼alıřmaların ekolojik dengeyi bozma girişimleri (genetik bilimi, n¼kleer denemeler), ¼evre kirliliği, ter¼rizm, kitlesel ve ani g¼ç hareketleri, organize su¼lar, yeni t¼r bulaşıcı hastalıklar (kuş gribi, deli dana hastalığı, HIV/AIDS, SARS, vb.) olduğu gibi; bu k¼resel tehditlerin ulaşması, ¼arpması ve etkilerini hissettirmesi sonucunda mağdur olan bireyler/toplumların yerel/dar d¼zeyde güvenliğinin korunması meselesi doğmuştur. Bunun yanı sıra, birey/toplumların güvenli gıda t¼k¼tmesi, obesiteye karşı m¼cadele verilmesi, g¼nl¼k olarak kullanılan ¼eřitli tekno-aygıtların zararlı etkilerinden korunması gibi ¼ok farklı konular mevcuttur.

1. 3. İnsanî Güvenlik ve Kamu Düzeni

Demokratik ülkelerin çoğunda “kamu düzeni” anayasal bir başlıktır. Bu başlığın altında devlet; hukuk, adalet, istihbarat hizmetleri, sivil afet birimleri ve sınır kontrolü gücünün nasıl oluşturulacağı ve işletileceği belirtilir. Bu bağlamda güvenlik kurumları, toplum güvenliğinin ve bütün vatandaşların haklarının gözetilmesini garanti altına alır. İnsanî güvenlik, hürriyet hakkının ve tehlikelerden uzak olma önkoşulunun varlığı sağlanmadan önce mümkün olmaz. Kamu düzeni, hem vatandaşların hukuk düzenine ve kamu kuruluşlarına saygısıyla; hem de vatandaşların yasal çıkarlarının ve özgürlüklerinin korunma altına alınarak toplum barışı ve düzeninin sağlanmasıyla gerçekleştirilebilir. Özetle, “kamu düzeni”nin anlamı şudur: Vatandaşlar yasalara ve kamu kuruluşlarına saygılı; devlet kurumları vatandaşların haklarını ve yasal çıkarlarını koruyucu olmalıdır.

Kamu düzeni ayrıca, insanî güvenliğin en büyük yasal garantisidir. Çünkü kamu düzeni, insanların yaşamları boyunca evde, iş yerinde ve kamusal alanda aradıkları güven duygusunu onlara hissettirebilecek bütün yasal normları içinde barındırır. Toplumların dinamiğini oluşturan her türlü mesele insanî güvenliğin alanı içindedir, ve de tek bir birey için olmayıp toplumun tamamı için geçerlidir. Böylece kamu düzeni, bireylerin ihtiyaç ve isteklerini gerçekleştirebilecekleri çok geniş bir hareket ve eylem alanı yaratır ki bu alan içinde bireylerin güvenliği toplumun tamamının güvenliği kapsamında garantilenmiş olur.⁹

Hükümet, çeşitli kurumları aracılığıyla ülkenin ve insanların her birinin güvenliğini korumak zorundadır. Bu nedenle, gerçeklerle bağlantılı doğru değerlendirmeler yaparak güvenlik hedef ve uygulamalarını belirli süreler içinde geçerli olan belgelerle saptar ve halkı korumak için önlemler alır. Örneğin bir fırtına/hortum yaklaşıyorsa, insanların evlerinden ayrılmalari, sığınaklara inmeleri ya da gerekli önlemleri ne kadar zaman içinde ve nasıl almaları konusunda acil olarak bilgilendirilmelidirler. Devlet insanları tehlikenin farklı yönleri açısından bilgilendirmekle görevlidir.

İnsanlar, alan/çevre içindeki tehlike olasılığının ½ nin altında olduğu durumlarda kendilerini yaklaşık yüzde yüz güvende; tehlike olasılığının ½ nin üstünde olduğu alan/çevreler içinde ise kendisini tehlikede hissetse bile yine de risk alabilir. Devlet, bir bölgeyi/çevreyi bireylere yasaklamasa da, (“peril area”) sakıncalı/tehlikeli alan/çevre ikazını bulundurmakla görevlidir. Dev-

9 Besim Kusar, “The Right to Liberty and Security: A Precondition for Establishing and Guaranteeing the Human Security,” *European Scientific Journal*, Vol. 11, No. 11, Kocani, Macedonia, 2015.

let, bu ikazı herkesin görebileceği, duyabileceği biçimde yapmalıdır. Devlet, gereken alanlarda proaktif güvenlik stratejisi uygulamalı, örneğin bir bölgede yaşayan insanları o bölgeye özgü bulaşıcı hastalıklara karşı aşılama, temizlik, hijyen, karantina gibi önlemler almaları konusunda uyarmalı; doğal bir afet olan depreme karşı dayanıklı binaların tesisini garanti altına almalıdır. Bu konular yalnızca pasif uyarı önlemlerinden farklı olsa da aynı koruyucu amaca hizmet etmektedir.

2. 1. İnsanî Güvenliğin Tarihsel Arka Planı

İnsanî güvenlik anlayışının kökleri 1990'lı yıllardan çok daha eskilere götürülebilir. İspanyol Dominican Fray Francesco de Vitoria, Amerika'daki Kızılderili'lerin 16ıncı yüzyılın başlarında sömürgeci glerin baskısı altında ezildiklerini gördüğünde Kızılderili'lerin ve İspanyol'ların eşit insanlar olduğunu haykırdı: "detler ve davranışlar karakteristik farklılıklar olarak görülebilir fakat insan soyunun esas birliği hiçbir Şekilde yok görülemez..." dedi.¹⁰ Fray Vitoria bu kadarla kalmayarak bazı geleneksel inançların ve davranışların yasalarla engellenmesini istedi: bu kötü davranışlardan birisi de yamyamlıktı. Evrensel düzeyde insanlara ahlkî açıdan tanınması gereken haklar konusunda tartışmalar yürüten bir diğer düşünür Hugo Grotius'du. Grotius'un, 17inci yüzyılın başlarında Avrupa'nın Otuz-Yıl Savaşları'nın ardından açıkladığı fi-kirleri Fransa tarafından 1789 insan hakları deklarasyonunda yer aldı.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde refah devleti uygulamaları, kal-kınma gibi alanlarda yaşanan tartışmalar ve gelişmeler insan güvenliği kav-ramının gelişimine zemin hazırlamıştır. Birleşmiş Milletler rgt'nün 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, insanların bireysel olarak hakları olduğunu ve bunları kendi devletlerinden talep edebileceklerini bütün ye l-kelere kabul ettirmiştir. Soğuk Savaş döneminde güvenlik anlayışı bir taraftan nükleer silahların gölgesinde, katı askeri politikalar çerçevesinde Őekillenir-ken, diğer taraftan da insanın iyi olma durumunu etkileyen, çevresel, iktisadî, ve sosyal güvenlik unsurlarını içeren yaklaşımların dile getirilmeye başlandığı görülmektedir. Sosyal güvenlik; fizikî, iktisadî, ve sosyolojik unsurlarla bir-likte, umut, güven duygusu, fırsat eşitliği gibi psikolojik unsurları da kapsa-maktadır. Bu yniyle sosyal güvenlik insanların bağımsız ve saygın bir hayat geçirmesini sağlamaya yönelik bir mekanizmadır.¹¹

10 Sabina Alkire, "A Conceptual Framework for Human Security, Centre for Research on Inequality, Human Security and Ethnicity," CRISE Working Paper 2, 122-123. (Queen Elizabeth House: University of Oxford, 2003).

11 Social Security Administration, "The Future of Social Security" SSA Publication No.05-10055 ICN No. 462560 A.N.D, Şubat, 1999. www.turansam.org/TURAN-SAM_29.pdf

1960'lerden itibaren ekonomi, güvenlik ve kalkınma konularında yükselen eleştiriler çeşitli projelerin, modellerin, raporların tartışılmasına, küresel konferansların düzenlenmesine yol açmıştır. Dünya Düzeni Modelleri Projesi (World Order Models Project - WOMP) 1968 yılında başlattığı çalışmalarla kabul edilebilir bir dünya düzenine yönelik yeni bir düzenin tek bir devlet tarafından değil, pek çok devletin katkılarıyla oluşturulması gerektiğinin altını çizmiştir. Proje çerçevesinde barış, sosyal adalet, ekonomik durumun iyileştirilmesi, ekolojik denge ve politik katılım gibi değerlerin benimsenmesinin üzerinde durulmuştur.¹²

Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin tartışmaların temelini 1970'lere dayandırmak mümkündür. BM'nin uluslararası çevre sorunlarına ilişkin olarak 1972 yılında düzenlediği BM İnsan Çevresi Konferansı (Stockholm Konferansı) küresel kapsamda insan unsurunun çevre sorunları üzerindeki etkisinin anlaşılması ve ortak çözüm bulunmasına yönelik bilinç oluşturulması konusunda atılmış en önemli adımlardan biridir. Konferansın en önemli sonuçları arasında Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın (United Nations Environmental Programme - UNEP) kurulması ve BM İnsan Çevresi Bildirisi'nin (Declaration of the United Nations Conference on Human Environment) kabul edilmesi bulunmaktadır.¹³

Daha yakın zamana gelirse, Brandt Komisyonu İngiltere'de 1981 yılında "North South: A Programme for Survival" (Ortak Güvenlik) başlıklı raporunu yayınlamasının hemen ardından çeşitli sivil toplum kuruluşları kaynaklarını güvenlik kavramını genişletmeye ve insanı güvenlik meselesinin ortasına oturtmaya çalışan eserleri yayınlamanın peşine düştüler. Brandt Komisyonu uluslararası kalkınma konularını ele almış, Kuzey-Güney arasındaki uçurum, gelir eşitsizliği, finansal istikrarsızlıklar, yoksulluk gibi unsurların güvenlik üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir. Eski Dışişleri Bakanı Lloyd Axworthy de *Global Governance* dergisinin sayfalarında ulvî ifadelerle zenginleştirilmiş bir yazı yazdı.¹⁴

12 Amanda Dugan, "The World Order Models Project," World Policy Blog, 7 Mart 2012, <http://www.worldpolicy.org/blog/2012/03/07/world-order-models-project>; World Policy Institute History, World Policy Institute, <http://www.worldpolicy.org/history>; Richard Falk, Robert C. Johansen, Samuel S. Kim, "Global Constitutionalism and World Order"; Richard Falk, Robert C. Johansen, Samuel S. Kim (eds.), *The Constitutional Foundations of World Peace*, Suny Series, 1993.

13 Övgü Kalkan Küçüksolak, "İnsan Güvenliği Kavramının Gelişimi," *The Development of Human Security Concept*, Vol. 8, 29. Sayı; *TURAN-SAM*, KIŞ Sayısı, 10 Şubat 2016. http://www.turansam.org/TURAN-SAM_29.pdf

14 Lloyd Axworthy, "Human Security and Global Governance: Putting People First," : 19-23, *Global Governance* 7, no. 1 January-March 2000; Brian Wren, "out of the picture - north-south: the brandt report and after" special issue of *New Internationalist*. 104, Ekim 1, 1981.

Çevre sorunlarının uluslararası siyasetin gündemine girmesi ile birlikte, sürdürülebilir kalkınma ile insanî/toplumsal güvenlik arasında bir etkileşim olduğu saptanmıştır. BM bünyesinde 1972’de düzenlenen Stockholm Konferansı sırasında ortaya çıkan ‘sürdürülebilir kalkınma’ projesi, Batı tipi kalkınma modeli ile yaşanabilir bir çevrenin muhafazasının birlikte yürütülecek projeler olduğunu ortaya koymuştur. Çevreye zarar vermeden yürütülecek bir kalkınma programı; insan hakları, kadınların yaşam koşullarının iyileştirilmesi, salgın hastalıkların önlenmesi ve doğal afetler gibi çeşitli tehditlere karşılık vermeyi hedefleyen insanî güvenlik kavramını geliştirmiştir. ‘Sürdürülebilir kalkınma’, doğadaki değişimler ile sosyal değişimlerin birbirine bağlı ve birbirini etkileyen süreçler olduğunu ortaya koymuştur.¹⁵

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nca hazırlanan 1987 tarihli Brundtland Raporu’nda ise, ilk kez sürdürülebilir kalkınma kavramı kullanılmıştır. Çevre, ekonomi ve güvenlik arasındaki ilişkinin vurgulandığı Raporda, çevre tahribatının ve sürdürülemez kalkınmanın sosyal tansiyonun yükselmesine neden olacağı belirtilmiştir. Kalkınma odaklı Brandt Komisyonu, kapsamlı güvenlik odaklı Palme Komisyonu ve çevre-kalkınma odaklı Brundtland Raporu’na bakıldığında güvenliğin konu alanının genişletilerek insanî güvenlik kavramsallaştırılmasına zemin hazırlandığı söylenebilir.¹⁶

3. 1. İnsanî Güvenlik ve İnsan Hakları

Birbirinden ayrıştırılmaları mümkün olmayan dört özgürlük alanı, insanî güvenlik konusunu en kapsamlı biçimde tanımlamaktadır. Bunlar, ifade ve ibadet özgürlüğü; yoksulluk ve korkudan arınmış olma durumudur ki her türlü özgürlüğün ön koşuludurlar. ABD’nin BM Büyükelçisi Samantha Power, 2015 yılında BM’de yaptığı konuşmada bu 4 temel özgürlüğü ele almış, onlar olmazsa uluslararası barışın, güvenliğin ve kalkınmanın olmayacağını belirtmiş, bütün çatışmaların temelinde bu dört özgürlüğün eksikliği olduğunu ifade etmiştir.¹⁷

Güvenlik gerçeği Wolfers tarafından objektif anlamda eldeki değerlere yönelik bir tehdidin olmaması; sübjektif anlamda ise bu değerlere yönelik bir

15 Burak Tangör, “Kuramsal Tartışmalar Işığında İnsan Güvenliği ve Politikaları,” 59-92, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 8, Sayı: 30, 2012.

16 Geoffrey Wiseman, “The Palme Commission: New Thinking About Security”, Ramesh Thakur (ed.), *International Commissions and the Power of Ideas*, (UN University Press, 2005)

17 ‘The “Four Freedoms:” freedom of speech, freedom of worship, freedom from want, freedom from fear. All these freedoms are intertwined.’ Ambassador Samantha Power Issues Remarks on a UN Security Council Open Debate on the Maintenance of International Peace and Security: Security, Development, and the Root Causes of Conflict, (Washington, D.C., 17 November 2015)

saldırı olacağı korkusu taşımamak olarak ifade edilmektedir.¹⁸

İnsan haklarıyla insanî güvenlik konularının örtüştüğü görülse de, iki alan arasında farklılık vardır. İnsan hakları eylemcileri genellikle yasal mevzuata dayanarak, yerel, ulusal veya uluslararası düzeyde, insan hakları ihlallerinin önüne geçmeye çalışırlar. Attıkları adımlarla insan haklarına da dolaylı olarak katkı sağlayan insanî güvenlik yolu ve yöntemine başvurana devlet veya devlet-dışı kuruluşları ise ekonomik, siyasi ve askerî güçleri harekete geçirerek ideallerini gerçekleştirmeye çalışırlar. Kategorik olarak çeşitli metinlerde yer alan insan haklarının tümünün bir bütün içinde olmaları, öncelik sırasına göre sıralandırılmadıkları, ve bölünemeyecek olmaları görüşü/varsayımı karşısında insanî güvenlik kapsamındaki konular zaman ve mekana göre önceliklendirilebilir ve farklı unsurları tartışmaya açılabilir.¹⁹

Bazı koşullarda insan hakları birbirleriyle çelişebilir; gerçek yaşamda öyle durumlar olabilir ki siyasi tercih veya kaynak yetersizliği sonucunda insan hakları arasında zor bir tercih yapılması gerekebilir. İnsanî güvenliğin bütün unsurları aynı zamanda aynı ve eşit “temel öz” düzeyinde olmayabilir. Genelde temel insan hakları koşutundaki kavramlarla bir olan insanî güvenlik kulvarları bazen zaman ve mekan farklılıkları gösterebilir.

İnsanî güvenliğin koruyucu şemsiyesi çok geniş olsa da kapsamı sınırlıdır; insan yaşamını bütün gerekli, önemli, ve derinliği olan yönleriyle kucaklayamaz. Tam tersine insan eylem ve yeteneklerinin “temel öz”ünü belirler ve yalnızca onları korur ve kucaklar. Bu temel öz; insan hakları, esas insanî yetenek ve ihtiyaçlarıyla aynı kılvarlarda yer alır. Temel öz, teknik bir terim değildir; insanî güvenliğin ardında yatan meselelerde saklıdır. Bütün insanların, sosyal toplumun ve kurumların saygı göstererek desteklemek zorunda oldukları temel insan hakları hükümlerinin ardında saklı olan insan meselelerinden farklı değildir. Temel öz’deki haklar ve özgürlüklerin önünü açtığı ilk üç şey: yaşamın sürdürülmesi, çalışarak insanın mesleğini uygulayabilmesi, ve onurlu bir duruşa sahiplenebilmesidir.²⁰

4. 1. Global düzeyde İnsanî Güvenlik ve Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler; önleyici diplomasi, barışın tesisi ve çatışma sonrası barış inşası gibi faaliyetlerde giderek daha fazla rol almaktadır. Yeni milenyumun eşliğinde insanî güvenlik konusunu da gündemine almaya başlamıştır.

18 Arnold Wolfer, *National Security as an Ambiguous Symbol, Discord and collaboration*, (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1962).

19 Rhoda E. Howard-Hassmann, “Human Security: Undermining Human Rights?” 88–112, *Human Rights Quarterly* 34, The Johns Hopkins University Press, 2012.

20 Alkire, *A Conceptual Framework for Human Security*.

İnsanî Güvenlik için BM Vakfı (UNTFHS – United Nations Trust Fund for Human Security) Mart 1999’da insanî güvenlik projelerinin finanse edilmesi amacıyla Japon Hükümeti ve BM Sekreterliği tarafından kuruldu. Aynı yıl, Kanada ve Norveç’in girişimiyle İnsanî Güvenlik Ağı (HSN – Human Security Network) kuruldu. Dünyanın her yanından ülkelerin istekli ortak çalışmalarıyla insanî güvenlik alanında faaliyet gösterdiği bir BM kurumu hayata geçirilmiş oldu.

İnsani Güvenlik Komisyonu (CHS – Commission on Human Security) Ocak 2001’de kuruldu. CHS, BM Genel Sekreteri’nin 2000 yılı Milenyum Zirve toplantısında yoksulluğun ve korkunun olmadığı bir dünya talebini bütün dünyaya ilan etmesi üzerine yaratılmış bir kurumdur. CHS, “İnsanî Güvenlik şimdi” (Human Security Now) yapılanması altında oluşturduğu 2003 tarihli raporunda insanî güvenlik konusunu şöyle tanımladı: bütün insanların yaşamlarının temel özü öyle yollarla korunmalı ki insan özgürlükleri ve insan beklentileri iyileştirilmiş olsun. İnsanî güvenlik temel hürriyetleri korumak demektir...hayatın iksiri olan hürriyetleri. İnsanî güvenlik, insanları ciddi ve yaygın tehdit ve tehlikeli durumlardan korumak demektir. ...İnsanların kuvvetli yönleri ve hayalleri üzerinden yükselen süreçleri kullanmak demektir. ...İnsanlara yaşamları, geçim yolları ve onurlarının inşa taşlarını hep birlikte sağlayan siyasal, sosyal, çevresel, ekonomik, askerî ve kültürel sistemlerin yaratılması demektir.²¹

2005 yılında çıkan Herkes için Daha Geniş bir Özgürlük (In Larger Freedom: Towards Development Security and Freedom for All) başlıklı BM Raporu insan güvenliği kavramına onurlu bir yaşam sürme özgürlüğü (freedom to live in dignity) ilkesiyle üçüncü bir boyut kazandırmış, bu çerçevede hukuken üstünlüğü, demokrasi ve insan hakları eyleme geçilmesi gereken öncelikli alanlar olarak sıralanmıştır.²²

CHS, kuruluş nedeni olarak iki dinamiği ortaya koydu: Birincisi: eski ve yeni tehditlerin karmaşık ve birbirleriyle ilişkili olarak uluslararası düzeyde yarattıkları kronik ve sürekli açlık/yoksulluk, etnik çatışmalar, insan ticareti, iklim değişikliği, salgın hastalıklar, uluslararası terör, ani patlak veren ekonomik ve finansal krizler. Kısa zamanda ulus-ötesi boyuta yayılan ve geleneksel askerî tehdit algılamalarından çok farklı biçimde ülke içindeki insanların yaşamlarını alt üst eden tehlikelerin artması. İkincisi: Bu tür insanî tehditlere karşı ülkelerin çeşitli yollarla birleşik güç olanaklarından yararlanabilmeleri imkânının yaratılması gereği. Yeni bir bilinç ve uzlaşma zemini oluşturulmalı

21 *Human Security Now*, Human Security Commission Report, New York 2003.

22 UN General Assembly, *In Larger Freedom: Towards Development, Security and Freedom for All*, 21 Mart 2005, <http://www.un.org.tr/includes/files/18.pdf>

ki; kalkınma, insan hakları ve ulusal güvenlik konuları arasındaki bağlantılar anlaşılabilir.

BM'nin Dünya Zirvesi toplantısı 2005 yılında nihai raporunun 143. Maddesinde (Outcome Document A/RES/60/1) insanî güvenlik konusuna da yer verildi. 2004 yılında BM Sekreterliği içinde HSU (İnsanî Güvenlik Ünitesi) kurulmuştu. 2006'da İnsanî Güvenlik Dostları (FSH) adlı grup, Japonya'nın önderliğinde ilk toplantısını yaptı. 2008 yılında BM Genel Kurulu'nda İnsanî Güvenlik konusunda tematik toplantı yapıldı. 25 Şubat 2008 tarihli BM Genel Kurul Raporu, insanî güvenlik konusunda BM üye ülkelerinin aktivitelerini etraflı bir biçimde açıklamaktadır.²³

BM'nin 2005 yılında yayınladığı İnsani Kalkınma Raporu'nda kişi özgürlük ve haklarının yasal teminat altına alınmasının önemli olduğu ancak yoksul, hasta, ya da cahil insanların bu özgürlüklerinden gereğince istifade edemedikleri vurgulanmıştır.²⁴ Pakistanlı kalkınma iktisatçısı Mahbub ul Haq, BM Kalkınma Programı'nın İnsani Kalkınma Raporu'nun yaratıcısıdır. Mahbub ul Haq ve etrafındaki kalkınma iktisatçıları iktisadi büyümenin bir fonksiyonu olarak görülen kalkınma anlayışını insanî boyuttan yoksun bulmuşlar, insanî kalkınma kavramını önermişlerdir. İnsanî kalkınma yoluyla yoksulluk, cahillik, hastalıklar, ayrımcılık, siyasi özgürlükler üzerindeki kısıtlamaların ve şiddetli çatışma tehdidinin üstesinden gelinebileceğine inanmışlardır.²⁵

Uluslararası örgütlerin aracılığıyla salgın/öldürücü hastalıkların teşhisi ve tedavisi konusunda çalışmalar yapılmakta, buluşların teşvik edilmesi gibi önlemler alınmaktadır. Birleşmiş Milletler'de önerilmiş olan "İnsan Hakları En Önde" (Human Rights Up Front) girişimiyle birlikte BM sistemi iç-operasyonlar gelişmeleri doğrultusunda bütün dünya insanların sağlığını ilgilendiren bir inceleme ve erken-uyarı konusuna yöneldi. BM'nin New York'taki 20-21 Eylül 2016 tarihli 71inci Genel Kurul toplantısının yoğun dünya güvenliği sorunlarıyla yüklü gündemine de bir sağlık konusu getirildi: antibiyotiklerin artık insanları virüslere karşı yeterince güçlü düzeyde koruyamadığı konusu. Geçen yıl 2015 Genel Kurul toplantısına bakıldığında, BM'nin yine insanî güvenlik kapsamına sağlığı da katarak, Sierra Leone'de iç savaşın sona erdiril-

23 *Human Security in Theory and Practice; An Overview of the Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security*, Human Security Unit, United Nations. 25 February 2008. www.un.org/humansecurity

24 *UNDP, Human Development Report*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), 18-19.

25 Sakiko Fukuda-Parr, "New Threats to Human Security in the Era of Globalization," 167-179; *Journal of Human Development*, Vol. 4, No. 2, 2003, Caroline Thomas, "Globalization and Human Security", içinde Anthony Mc Grew ve Nana K. Poku (der.) *Globalization, Development and Human Security* (Cambridge: Polity Press, 2007), 119.

mesi ve çatışmanın çözümlenmesinin yanı sıra Ebola hastalığının önünü kesme meselesini de ele aldığı görülür. BM'nin Güvenlik Konseyi'nin gündemine hastalıkla mücadele gibi bir "insanî güvenlik" konusunun getirilmesi birkaç yıl öncesine kadar kabul edilemezdi; fakat BM görev sahasını, kararlı biçimde ve bilinçli olarak insan güvenliğinin çeşitli alanlarına doğru genişletmektedir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından yayınlanan '2014 Global Trends' verilerine göre 2014 yılsonu itibariyle dünya genelinde yaklaşık olarak 60 milyon insan zorla yerinden edilmiş durumdadır ve bunların dörtte birini (yaklaşık 15 milyonunu) BMMYK ilgi alanı içinde bulunan mülteci/sığınmacılar oluşturmaktadır. Barındırdığı sığınmacı nüfusuyla Türkiye, Lübnan ve Pakistan ilk üç sırayı almakta ve barındırdıkları mülteci/sığınmacı sayısı toplam sayının %30'na tekabül etmektedir. Toplam mülteci/sığınmacı sayısının yaklaşık % 60'ını barındıran ilk 10 ülke içinde hiçbir gelişmiş batı ülkesi ve AB ülkesi bulunmamaktadır.²⁶

4. 2. İnsanî Güvenlik'ten İnsani Müdahale'ye ve R2P'ye

Vestefalyan ulus-devlet sistemi anlayışına göre hiçbir devlet diğerinin iç işlerine karışamaz; egemenliğine müdahalede bulunamaz. Oysa İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan insanî müdahale, devletler ve/veya uluslararası örgütlerin müdahalenin gerçekleştiği ülkenin rızası aranmadan insanî acıların ve ihtiyaçların giderilmesi/ hafifletilmesi amacıyla gerektiğinde zorlayıcı kuvvet kullanarak gerçekleştirdikleri müdahaledir. Haklı Savaş (Just War) girişiminde ise devletler ve/veya uluslararası toplum tarafından gerçekleştirilen askeri müdahale insan haklarının yoğun bir şekilde ihlâl edildiği durumlarda meşru bir otorite tarafından niyet bildirimi yapıldıktan sonra kuvvet kullanılmasıdır.²⁷ Bu meşru otorite, güntümüzde BM Güvenlik Konseyi olarak değerlendirilmektedir. Konseyin müdahaleyi meşru bulduğunu bildirmesinden sonra insan haklarının ihlâlinin önlenmesi/durdurulması amacıyla ev sahibi ülkenin rızası aranmaksızın müdahalede bulunulabilir.

İnsanî güvenlik, uluslararası ilişkiler düzeyinde ulusal ve uluslararası güvenlik politikalarının başarılı mı yoksa başarısız mı olduklarının yeni ölçüm aracı haline gelmiştir. Güvenlik politikaları sivil/insanları ve toplumları devlet-kaynaklı şiddetten korumayı başarabiliyor mu; sivil/etnik grupları koruya-

26 Tahsin Şensoy, "Fırsatçı Yaklaşımlar Gölgesinde Suriyeli Sığınmacılar Krizi: AB-Türkiye Ortak Eylem Planı", Güvenlik Stratejileri Araştırma Merkezi, 18 Kasım 2015, <http://gusam.org/suriyeli-siginmacilar-ab-ortak-eylem-planı-türkiye-icin-buyuk-riskler-tasiyor/>

27 Andrew Heywood, *Savaş ve Barış*, 10. Bölüm, *Küresel Siyaset*, Türkçe'ye çevirenler: Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir. Şubat 2013, 309-310

biliyor mu. Burada “sivil” sözcüğünün önemi büyük: BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Eylül 1999’da Genel Kurul’daki konuşmasında şöyle diyordu: yeni bir uluslararası norm gelişmekte; bu da sivil halkları toplu katliam, eziyet ve şiddetten korunmak için sınır ötesi müdahale hakkıdır.²⁸

Haklı Savaş anlayışı çerçevesinde; insanî müdahalede bulunanların ihlalleri sona erdirmek hususunda istekli ve adil bir barış için iyi niyet taşımaları ve kuvvet kullanımını en son çare olarak uygulamaları beklenir. İnsanî hedeflere ulaşılır ulaşılmaz silahlı kuvvetler yerini sivil aktörlere bırakırlar. Soğuk Savaş’ın sona ermesinden sonra önem kazanmış olan Koruma Sorumluluğu (Responsibility to Protect, R2P), vatandaşı oldukları devlet ya da diğer devletlerce ıstıraba maruz bırakılan bireylere uluslararası toplum tarafından yardım edilmesi gerektiğini belirten ve buna açık izin veren bir ilkedir.

R2P ilkesine göre, insan hakları ihlallerinin yoğun bir şekilde yaşandığı ve bu ihlallerin önlenemediği durumlarda diğer devletlerin ve/veya uluslararası örgütlerin yaşanan insan hakları ihlallerini önlemek amacıyla ihlallerin yaşandığı devletin içişlerine müdahale etmesi haklı bir gerekçe olarak kabul edilmeye başlamıştır. Eğer bir devlet bireylerin temel haklarını korumayı başaramıyorsa, söz konusu olan bireylerin korunması diğer devletlerin yükümlülüğü altına girmekte ve bu durumda ulus-devletin egemenlik hakkı gerektiği zaman aşılarak müdahalede bulunulabilmektedir.²⁹

Her ne kadar insanî müdahale bir norm olarak giderek kabul görüyor olsa da kavram üzerindeki tartışmalar sona ermiş değildir. Egemenlik anlayışı uluslararası ilişkilerin temelindeki yerini korumaya devam etmekteyse de, insanî müdahale sınır-ötesi kuvvet kullanmanın meşru bir gerekçesi olarak değerlendirilebiliyor. Bazı durumlarda ise, Suriye’de 2011 yılından beri yaşanan insan katliamına gösterilen tepkisizlik gibi, diğer devletler çoğunlukla acılara seyirci kalabiliyor, her insanî eziyet durumu karşısında müdahalede bulunmayabiliyorlar.

5. 1. İnsanî Güvenlik ve Avrupa Birliği

Avrupa Güvenlik Stratejisi belgesinde (European Security Strategy: A

28 Kofi Annan, Speech of the UN Secretary-General to the General Assembly, (New York: United Nations, September 20, 1999) http://www.un.org/press/en/1999/19990920_sgs7136.html

29 Füsün Türkmen, İnsan Haklarının Yeni Boyutu: İnsancıl Müdahale, (İstanbul: Okumuş Adam Yayınları, 2006), s. 23-24; Carsten Stahn, “Responsibility to Protect: Political Rhetoric or Emerging Legal Norm”, 99-102. *The American Journal of International Law*, Vol. 101, No. 1, 2007.

Secure Europe in Better World and A Human Security Doctrine for Europe) AB düzeyinde, güvenliğin insanî boyutunun da güvenlikleştirilmesine başlandı.³⁰

Global terörizmin yaygınlaştığı bu çağda Avrupa Birliđi'nde akademia tarafından ("In-Security") iç güvenlik olarak tanımlanan kavram ve önlemlerin Birliđin halklarını korumak için yeterli olamayacağı düşüncesi Avrupa Birliđi gündemine 2009 yılında 4 akademisyen (Oldřich Krulík, Buhoslav Pernica, Libor Stejskal, ve Jakub Kašík) tarafından "Economics of Security Working Paper Series" çalışması olarak yayımlanan eserle getirildi.³¹

Avrupa Birliği'nin 2006 tarihli ve 787 sayılı Yönerge'sinde Avrupa'nın Önemli Altyapı Sistemlerinin Belirlenmesi, Bunların Korunması ve İyileştirilmesi Konusunun Değerlendirilmesi hedeflenmişti.³² Yönerge'de, insanî etkileri olabilecek 4 kategoriye işaret edilmişti. Bunlar, herhangi bir altyapı zaafiyetinin toplumun güvenliğine en alt düzeyde vereceği zararlı sonuçlar düşünülererek belirlenmişlerdi.³³

Bir altyapının çökmesi/tahrip olması sonucunda ölüm/yaralanma, kamu sağlık sorunlarının yaşanması; ekonomik kayıp ve/veya ürün/hizmet kalitesinin düşmesi; toplumsal etki: psiko-sosyal etki, kamunun güveninin sarsılmasının etkileri; ve, çevresel etkiler olarak sınırlanmıştı. Altyapı facialarının birey/toplum üzerindeki etkileri ekonomik olarak hesaplanamadığından kalite açısından bir değişimi değerlendirmek için ise 5 ayrı kategoride etki sunulmakta: Hükümetin sunduğu hizmetler üzerinde etki; kamunun duyduğu güven üzerindeki etki; sosyal düzen üzerindeki etki; nüfus etkisi; jeopolitik etki. Kamunun duyduğu güven azalması sonucunda yatırımcılar geri çekilirler; hem doğrudan yapılan yabancı sanayi yatırımına, hem borsaya, hem de devlet tahvillerine

30 Bülent Sarper Ağır, "European Perspective of Human Security: From a Conception to the Reality?" 365-374, In Dordevic, I., Glamotchak, M., Stanarevic, S., Gacic, J. (editors), *Twenty Years of Human Security: Theoretical Foundations and Practical Applications*, (University of Belgrade and Institut Français de Geopolitique – Universite Paris 8, Belgrade, 2015)

31 Oldřich Krulík, et al. "More Security Issues are Needed on the European Union Agenda: Beyond an Academic Concept of In/Security in the Era of Global Terrorism". *Economics of Security Working Paper 7*, Berlin: Economics of Security, 2009. www.economics-of-security.eu

32 The Directive of the Council on the identification and designation of European Critical Infrastructure and the assessment of the need to improve their protection (COM(2006)787).

33 Michael Thorton, "Protection of Critical Infrastructure: The European Approach." 89-94. *Magazine for National Safety & Security and Crisis Management*, March 2008, [Special Issue] (National Safety & Security – Responding to Risks to Citizens, Communities and the Nation Conference), The Hague, 28 & 29 January 2008.

yapılan yatırım geriler; bir terör saldırısı toplumun “devlet olarak varlığına” kastetmiş olduğu için, o bölgede yapılacak ekonomik ve sosyal yatırımın yeterince güvenli olarak korunamayacağı duygusu yaratılır.³⁴

Devlet ise, küçük çaplı hizmetlerinden daha büyüklerine doğru eksiltme ve azaltma politikalarına yönelir; örneğin, sokaklardan çöp kutuları kaldırılır; bazı alanlar motorlu araçlara kapatılır; daha sonra, sıkıyönetime kadar ilerlenebilir. AB üye ülkelerinin insanî açıdan güvenilirliği için bugün Suriyeli göçmenlerin lehine adımlar atması da önemli etki yaratıcı bir konu. Örneğin, Türkiye’de barındırılan üç buçuk milyon Suriyeli sığınmacı için Avrupa Birliği’nin tahsis ettiği 348 milyon euro’luk bir bütçenin Acil Güvenlik Sosyal Ağı Projesi kapsamında kullanılması adımlarının atılması için AB insanî yardım komiseri Eylül 2016 içinde Ankara’ya geldi.

Avrupa Birliği’nde insanî güvenlik açısından Topluluk üye ülkeleri uyarıcı bir oyuncu konumuna yerleştirilmişler.³⁵ Organize suçlarla mücadele edecek olan grup Disiplinlerarası Çalışma Grubu iken (MDG Working Group); terörizm ile mücadele, TWG (Terrorism Working Group) ve COTER tarafından üstlenilmiştir. TWG, AB’nin üçüncü sütununda yer almakta, COTER ise ikinci sütunda. Birliğin terörizme karşı mücadele koordinatörlüğü bu iki alanın gündemini birleştirebilmektedir. İki alanın her birinin ayrıca farklı bağlantıları vardır. Uyuşturucu, silah ve insan trafiği, fikrî ve mülkiyet haklarının ihlâli, ve diğer iktisadî boyutlu suçlar (kara para aklama, çevrenin katledilmesi, tehlikeli atıkların sınır-ötesi taşınması gibi konular organize suçlara bağlanmıştır. Terörizm-Karşıtı Eylem Planı’nı (Counter-Terrorism Compendium) TWG ve COTER incelemekte ve bu konuda uluslararası hukuk, altyapının korunması, diplomasi, göç meseleleri, kamu ihâlelerinin yürütülmesi, semantik, dinî metinlerin çevirisi ve yorumlanması, enformasyon ve iletişim teknolojilerinden uzmanlara ihtiyaç duyulması durumunda konularında bilgi sunmaktadır.

Günümüz Avrupa’sında güvenlik, devlet/ulus güvenliğinden farklı bir diğer boyutta da, insan ve toplum hayatını tehdit eden tehlikelerin ve risklerin önlenmesi, azaltılması ya da ortadan kaldırılması şeklinde biçimlenmektedir. Geniş anlamalı güvenlik kavramı içinde bir alt başlık olarak insanî güvenlik, David Baldwin tarafından da gündeme getirilmiştir. Geleneksel güvenlik kav-

34 Charlotte Benson, Clay, Edward J. “Understanding the Economic and Financial Impacts of Natural Disasters.” Disaster Risk Management series; no. 4. 2004. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/15025>

35 Eric Pruyt, Workshop: “How Could We Assess These Threats?” 14-18. *Magazine for National Safety & Security and Crisis Management*, March 2008, [Special Issue] (National Safety & Security – Responding to Risks to Citizens, Communities and the Nation Conference, The Hague, 28 & 29 January 2008),

ramının altında insan hakları, ekonomi, çevre, uyuşturuıcı madde/insan trafiği, salgın hastalıklar, suç ya da sosyal adaletsizlik gibi konular, değişik uzmanlık, komiserlik ya da bakanlık başlıkları dâhilinde yer alsalar da Topluluk'ta genel güvenlik algılamasının önemli bir bacağı konumuna yükseltilmiştir.

Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın (ESDP) ilk 8-yıllık Yüksek Temsilcisi Javier Solana'nın 12 Aralık 2003'te geliştirdiği, Avrupa Güvenlik Stratejisi belgesinde (European Security Strategy: A Secure Europe in Better World and A Human Security Doctrine for Europe) AB düzeyinde, güvenliğin insanî boyutunun da güvenlikleştirilmesine başlandı.³⁶

Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi'nin işaret ettiği gibi, yeni tehditlerin hiç birisi yalnızca askerî boyutlu olamaz; ne de yalnızca askerî yöntemlerle çözümlenebilir. Bu nedenle, güvenlik çevresinin hızla değişen çehresini yansıtmakta, geleneksel tehditlere hiç benzemeyen yeni tehlikelerin ortaya çıktığına işaret etmekte olan ve Barcelona Raporu olarak adlandırılan 2004 tarihli bir rapor, "A Human Security Doctrine for Europe," 15 Eylül 2004'te Solana'ya sunulmuştu.³⁷

Rapor, 21. Yüzyılda insanî güvenlik alanında bir yükseliş olacağının altını çiziyor ve bu alanın da Avrupa'nın güvenlik stratejisine entegre edilmesi gereğine işaret ediyordu. Bu kapsamda Güvenlik Belgesine yeni ilkeler eklendi: insan haklarının yüceltilmesi, açık siyasî yönetim, çok-taraflılık, tabandan yukarı iletişim, bölgesel bakış, yasal enstrümanların kullanılması, ve gücün orantılı/dengeli uygulanması. Bu ilkelerden bir çerçeve olarak yararlanılırsa AB dış politikasında değer oluşturuıcı (normatif) bir etki yaratabilir. Ian Manners AB'nin bu stratejik idealini 5 temel norm ve değere oturtuyor: barış, özgürlük, hukukun üstünlüğü, ve insan hakları.³⁸

36 The European Security Strategy, developed in the document called: "A secure Europe in a Better World", adopted by the European Council in Brussels on 12 December 2003, by the High Representative of the ESDP, Javier Solana. European Council (2003). European Security Strategy, A Secure Europe in a Better World, Brussels. <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>

37 A human security doctrine for Europe: the Barcelona Report of the Study Group on Europe's Security Capabilities, Albrecht, Ulrich; Chinkin, Christine; Dervis, Kemal; Dwan, Renata; Giddens, Anthony; Gnesotto, Nicole; Kaldor, Mary; Licht, Sonia; Pronk, Jan; Reinhardt, Klaus; Schmeder, Genevieve; Seifter, Pavel; and Serra, Narcis. *A human security doctrine for Europe: the Barcelona Report of the Study Group on Europe's Security Capabilities*. Study Group on Europe's Security Capabilities, Barcelona, Spain. The Barcelona Report of the Study Group on European Security Capabilities, 2004.

38 Ian Manners. "European (Security) Union: From Existential Threat to Ontological Security," 235-258, COPRI Working Paper, 5/2002; Ian Manners, "Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?" 235-258, *Journal of Common Market Studies*, 40, 2002, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-5965.00353/full>; The Madrid Report of the

5. 2. Türkiye’de İnsanî Güvenlik ve yeni Milli Güvenlik Konsepti

Türkiye’nin güvenlik yapılanması son yirmi yıl içerisinde köklü değişimler geçirmiştir. Bu değişim demokratikleşme süreci bağlamında güvenlik politikasının insanî güvenlik konusunu da kapsayacak bir yönde belirlenmesiyle ve sivil-asker ilişkilerindeki askerler lehinde olan dengenin normalleştirilmesi yönünde gerçekleşmiştir. Türkiye’nin Avrupa Birliği tam üyelik sürecinin 1999 yılında başlamasıyla birlikte Türkiye güçlü bir değişim baskısıyla karşılaşmış, bu baskı tam üyelik sürecinde müzakerelerin başlatılabilmesi için Kopenhag siyasi kriterlerinin yerine getirilmesi gerekliliğinin bir sonucudur.

Kopenhag siyasal kriterlerinin yerine getirilmesi zorlu bir aşama olmuştur ve Türkiye’nin ulusal güvenlik politikasında demokratikleşme yönünde ciddi bir baskı yaratmıştır. Oysa Türkiye’nin güvenlik politikasında geleneksel olarak Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) tarihsel olarak geniş bir etkileme yeteneğine sahipti. Coğrafi gereklilikler ve karşılaşılan askerî güvenlik sorunlarının ağırlığı sonucu realist güvenlik yaklaşımları Türkiye’nin ulusal güvenlik politikasının temelini oluşturmuş ve güçlü ordu ihtiyacı sürekli olarak hissedilmiştir.³⁹ TSK’nın üstlendiği, rejimin koruyucusu rolü, güçlü bir kamuoyu desteğine sahip olmuştur. Bu bakımdan geleneksel asker-sivil dengesi belli oranda kamuoyunun onayına dayanmıştır.

1980 askerî darbesinin ardından askerî cunta tarafından oluşturulan ve referanduma sunularak kabul edilen 1982 Anayasası TSK’nın güvenlik politikasının tanımlandığı, belirlendiği ve uygulandığı mekanizmalarda anahtar aktör olarak kabul edilmiştir. TSK’nın güvenlik mekanizmalarında hukuken sahip olduğu ağırlık doksanlı yıllarda Türkiye’nin içinde bulunduğu iç ve dış güvenlik ortamı nedeniyle daha da artmıştır. Türkiye’nin uluslararası alanda yalnızlaştığı hissi ve karşılaşılan iç güvenlik sorunları silahlı kuvvetlerin güçlendirilmesi gerektiği düşüncesini doğurmuştur.⁴⁰

İnsanî güvenlik konuları Türkiye’de son yirmi yıl içinde geleneksel, devlet-merkezli tehdit algılamalarına kıyasla önem kazanarak, ülkenin istikrarlı büyümesi, tarım ve sanayide verimliliğini artırması, iç barışı sağlaması ve refah düzeyini yükseltmesi açısından büyük önem kazanmakta. Türkiye’nin,

---

Human Security Study Group Comprising a Proposal and Background Report, “A European Way of Security,” Madrid, 2007. http://eprints.lse.ac.uk/40207/1/A_European_Way_of_Security%28author%29.pdf.

39 Nilüfer Narlı, “Civil-Military Relations in Turkey”, Phillipp H. Fluri v.d. (ed.), *The Evolution of Civil-Military Relations in South East Europe: Continuing Democratic Reform and Adapting to the Needs of Fighting Terrorism*, (Physica-Verlag Heidelberg, 2005) 230, 243.

40 Ali L. Karaosmanoğlu, “The Evolution of the National Security Culture and the Military in Turkey”, *Journal of International Affairs*, Cilt 54, Sayı 1, 2000, 213.

sınırları içinde toprağı/denizleri ve milletin bütünlüğü ve bağımsızlığıyla bekasının garanti altına alınmasını temelde devlet-merkezli/asker-odaklı güvenlik stratejilerini sürdürmesinin gereğı tartışılmaz. Bunun yanı sıra, insanî/toplumsal güvenlik kapsamında açlık/yoksulluk, işsizlik, gelir eşitsizliği, kötü/yetersiz devlet/belediye hizmetleri, âdil olmayan ve/veya geç kalan adalet, sağlıksız çevre koşulları, hava/su kirliliği, riskli barınaklar/binalar, ülke-içi ya da sınır-ötesi göçler, güvenliksiz gıda, güvenliksiz ve yetersiz toplu taşıma, kadın sorunları, yetersiz çocuk/yaşlı bakım olanakları, sorunlu sağlık hizmetleri vb. gibi uzun bir liste oluşturan konulara eğilmek ve sürdürülebilir çözümler getirmek görevi de çok önemlidir ve halk tarafından yine devletin görevi olarak algılanmaktadır.

Türkiye’de insanların ülke içinde yaşadığı tehditlerin büyük bölümünde her ne kadar dış müdahalelere ve bölgemizdeki jeopolitik çatışmalara sorumlu olarak işaret edilse de Türkiye’nin siyasi, sosyal ve ekonomik düzeninin kendi içindeki uygulamaları ve eksiklikleri sonucunda birçok insan olumsuz yönde yaşam deneyimleriyle karşı karşıya kalabilmektedir. İyi yönetimle demokratik bir çevre yaratılmalı, yatırım ortamı geliştirilerek büyük sayıda ve ülke çapında iş alanları açılmalı, insanlara yurdun her yanında çalışma ve hayatını kazanma olanakları sağlanmalı, sosyal yatırımlar artırılmalı, güvenli yaşam mekânları ve ulaşım hizmetleri sunulmalı, her düzeyde yüksek kalitede eğitim çok daha geniş kitlelerin katılımına genişletilmelidir.

İnsanî güvenlik, devletin çeşitli girişimleri ve düzenlemeleriyle mümkün olabileceği gibi, devlet-dışı oluşum ve süreçlerle de belki daha büyük çapta geliştirilebilir. Sosyal alanda yapısal olarak oluşturulmuş ilişkiler, fikir ve davranışlar sonucunda çok çeşitli, değişken ve ilerletilmeye uygun insanî güvenlik adımları atılabilir.

Bireyi önceleme bağlamında bir güvenlik anlayışını stratejik bir yönelim olarak AB üyeliği beklentisine eklemiş olan Türkiye, geleneksel güvenlik anlayışına ek olarak insanî/toplumsal güvenlik gerçeklerine daha duyarlı ve etkin bir tutum benimsemektedir. Türkiye’de insanî güvenlik konusunu ilk kez kuramsal anlamda ve kapsamlı bir biçimde sunan yazar Şevket Ovalı olmuştur.⁴¹ Bu eserde Ovalı, Soğuk Savaş sonrasında çıkan etnik ve din temelli çatışmaların sonucunda yaşanan insanlık trajedilerinin ‘insan güvenliği’ kavramının uluslararası ilişkiler gündeminde yer bulmasına sebep olduğunu açıklamaktadır. Ovalı, insanî/toplumsal güvenlik kavramının böylesine genişlemesini üç etmene bağlamaktadır: (i) ülke içi çatışmalar, çözümler ve gerilimler (ii) yeni tehditlerin ulusal-üstü ve sınır aşan nitelikleri, (iii) iletişim alanında yaşanan teknolojik gelişmeler. Terörizm, salgın hastalıklar, doğal

41 Şevket Ovalı “Ütopya ile Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması,” *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 3, Sayı 10, 2006.

afetler, kıtlık, açlık, yoksulluk, etnik temizlik, çatışmalarda çok sayıda sivil insanın hayatını kaybetmesi ya da zarar görmesi ve çevrenin kirlenmesi gibi ülke sınırlarını aşan tehditlerle devletin tek başına mücadele edememesiyle güvenlik sağlayıcı aktör olarak devletin yanında başka aktörlere de sorumluluk yüklenmiştir. Bu süreçte ulusal egemenlik kavramı da evrim geçirmiş, birey ve toplumların güvenlik gereksinmelerinin sağlanmasını öngören uluslararası normlar oluşmaya başlamıştır.

AB'nin demokratikleşme ve özellikle 'azınlık hakları' konularında Türkiye'den talepleri olmuş, gerek AB üyelik perspektifinin zayıflığı gerekse terörün yoğun olması nedeniyle bu taleplerin karşılanması güç olmuştur. TSK siyasal İslam ve Kürt ayrılıkçılığı gibi konularda hassasiyetini korumuş, ancak bu koşulla Avrupalılaşıma sürecini desteklemiştir. TSK'nın karşılaştığı ikilem; yıllarca sekülerizmin, demokrasinin ve Batılılaşmanın koruyucusu rolünü üstlenmeleri nedeniyle AB üyeliğinin önünü tıkayacak bir rol oynamak istemeyişlerinden kaynaklanmıştır.⁴²

Türkiye'nin ulusal güvenlik politikasında 2000'li yıllardan itibaren önemli dönüşümler gerçekleştirilmiş, ulusal güvenlik politikasının sivilleştirilmesi yönünde çok önemli adımlar atılmıştır. 2004 yılında Millî Güvenlik Siyaseti Belgesi gözden geçirilmiş, belgenin gerek gizliliği gerekse büyük ölçüde askerler tarafından hazırlanması sorgulanmıştır. Bu durum Avrupalılaşıma sürecinin en önemli katkılarından birinin ulusal güvenlik kavramının tartışmaya açılması olduğunu göstermektedir. Ulusal güvenlik politikasının belirlenmesinde ordunun etkinliği demokrasi ile bağdaşmamaktadır.

Türkiye'de ulusal güvenlik alanındaki reformların "Avrupalılaşıma"⁴³ sü-

42 Zeki Sarıgil, "Europeanization as Institutional Change: The Case of the Turkish Military", *Mediterranean Politics*, Cilt 12, Sayı 1, 2007, 50-52; Ergun Özbudun, "Democratization Reforms in Turkey, 1993-2004", *Turkish Studies*, Cilt 8, Sayı 2, 2007; Fuat E. Keyman, Senem Aydın-Düzgüt, "Europeanization, Democratization and Human Rights in Turkey", Esra LaGro, Knud Erik Jørgensen (ed.), *Turkey and the European Union: Prospects for a Difficult Encounter*, (New York: Palgrave Macmillan, 2007); Metin Heper, "The European Union, the Turkish Military and Democracy", *South European Society and Politics*, Cilt 10, Sayı 1, 2005; Nathalie Tocci, "Europeanization in Turkey: Trigger or Anchor for Reform?", 73-83, *South European Society and Politics*, Cilt 10, Sayı 1, 2005; Senem Aydın, E. Fuat Keyman, "European Integration and the Transformation of Turkish Democracy", EU-Turkey Working Papers, Brussels: Centre for European Policy Studies, Sayı 2, Ağustos 2004.

43 Avrupalılaşıma'nın kapsamlı bir tanımı Claudio Radaelli tarafından yapılmıştır. Radaelli'ye göre Avrupalılaşıma: "İlk olarak AB kararlarının oluşumunda tanımlanan ve pekiştirilen ve daha sonra ulusal söylemin, kimliklerin, politik yapıların ve kamu politikalarının mantığına dâhil edilen resmi ve gayri resmi kuralların, prosedürlerin, politik paradigmaların, üslupların, işleri halletme yöntemlerinin ve paylaşılan inanç ve normların (a) inşası, (b) yaygınlaşması ve (c) kurumsallaşması süreçleridir." Radaelli'nin bu tanımı sadece yukarıdan aşağıya ya da aşağıdan yukarıya işleyen dikey süreçleri değil yatay politika transferi süreçlerini de

reci yönünde atılan ilk adımlar 2001 Ekim’inde gerçekleştirilen Anayasa değişiklikleridir. Gerçekleştirilen birçok reform AB uyum paketi adı altında ya-salaştırılmıştı; i dinamikler de etkili olmakla birlikte reformlar büyük ölçüde AB üyelik sürecinin bir gereği olarak gerçekleştirilmiştir. AB müktesebatının 35 başlığından yalnızca biri doğrudan güvenlik politikasını içermektedir.

Bu süreçte TSK’nın güvenlik politikasının belirlendiği mekanizmalarda oynadığı roller azaltılmış ve güvenlik politikası sivillerin daha etkin olduğu bir politika alanına dönuşmüştür. 1961 Anayasasıyla hayata geirilmif olan Milli Güvenlik Kurulu’nun (MGK) görev ve işlevi yeniden tanımlanmıştır. Daha önce Anayasa tarafından ulusal güvenlik politikasının belirlenmesinde başlıca tercih kurumu olarak tanımlanmış olan MGK yalnızca danışma ortaya

kurumu olarak belirlenmiştir. MGK kararları Bakanlar Kurulu tarafından ‘öncelikle dikkate alınır’ ifadesi ‘değerlendirilir’ ifadesi ile değiştirilmiştir. Aynı değişiklik ile MGK’nın üye sayısında da sivil üyeler lehine artış olmuştur. Önemli olarak ifade edilebilecek bu değişim ordu-sivil ilişkilerinin gözden geçirilmesini getirmiştir.

Ağustos 2003’te yürürlüğe giren 7. uyum paketi ile birlikte MGK ve MGK Genel Sekreterliği Kanunu daha önce Anayasa’da gerçekleştirilen düzenlemeler ile uyumlu hale getirilmiştir. Yeni düzenlemeye göre MGK Genel Sekreteri, Başbakanın teklifi ve Cumhurbaşkanının onayı ile atanacaktır. Buna göre daha önce TSK üyeleri arasından seçilen Genel Sekreterin sivil bürokratlar arasından seçilmesinin önu açılmıştır.

Yedinci uyum paketinde gerçekleştirilen değişikliklerden biri askeri yargı ile ilgilidir. Buna göre Askeri Ceza Kanununun 58. maddesinde yazılı suçların, barış zamanında asker olmayan kişiler tarafından işlenmesi hâlinde, bu suçlara ilişkin davaların askerî mahkemelerde görülmeyeceği belirtilmiştir. Devletin iç ve dış güvenliği ile ilgili suçlara bakmak için oluşturulmuş özel mahkemeler olan Devlet Güvenlik Mahkemeleri’nden (DGM), 1999 yılında askeri üyeler ıkartılmışken, 2004 yılındaki Anayasa değişikliği ile DGM’ler tamamen kaldırılmıştır. Böylece Türk siyasi yaşamının egemen söylemi olan ulusal güvenlik/devlet güvenliği anlayışının açılması doğrultusunda önemli bir adım atılmıştır.

Temmuz 2004’te çıkartılan sekizinci uyum paketi ise ilk olarak Yüksek-

---

içermektedir. Radaelli’nin tanımında yasal ve hukuki bağlayıcılığın yanı sıra politik yapı, söylem, kimlik gibi etkenler de ön plana çıkarılmaktadır. Claudio M. Radaelli, “Whither Europeanization? Concept Stretching and Substantive Change” European Integration online Papers (EIoP), Cilt 4, Sayı 8, 2000, 4. www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-338-2014091012guvenlik-13.pdf

köğretim Kurumu'na (YÖK) Genelkurmay Başkanlığı tarafından üye seçilmesi uygulamasını kaldırmıştır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyeliğine MGK Genel Sekreterliğince aday gösterilmesi uygulaması kaldırılmıştır. MGK Genel Sekreteri, Haberleşme Genel Kurulu üyeliğinden çıkartılmıştır. Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanununda yapılan değişiklikle, yetkili kurula MGK tarafından bir üye seçilmesine dair hüküm yürürlükten kaldırılmıştır.

Türkiye'de geçmişte yapısal olarak sivil siyasal aktörlerin asker-sivil ilişkilerinde mevcut güç dağılımını sorgulama insiyatifini ele alabilmeleri neredeyse imkânsızdı. AB üyelik süreci asker-sivil ilişkilerinin yeniden düzenlenmesini gerekli kılmış ve üyelik sürecinin sunduğu fırsat ile ulusal güvenlik alanının sivil denetimi konusu tartışmaya açılmıştır.

SONUÇ

Günümüzde güvenlik hem dış tehditler karşısında sınırların savunulması hem de bireylerin ve toplulukların ülke içi şiddet ve tehlikelerden korunması anlamına gelmektedir. Yalnızca devletin güvenliğinin önemsenmesi ve Misak-ı Milli sınırlarımızın korunmasına odaklanılması, bireyi/toplumu korumasız/savunmasız bırakabilir. Devletten ziyade bireye odaklanılması ise insanî/toplum güvenliği kavramını ulusal güvenlik kavramından ayırarak ve devletin güvenliğini güçsüz kılacaktır. Ulusal güvenlik, yalnızca devleti korumak demektir; insan güvenliği ise yalnızca insanı korumak demektir. Her ikisi de karşılıklı ve dengeli olarak güçlendirilmelidir.

İnsanî güvenlik; devlet güvenliği sistemleri, insanî gelişme/kalkınma, ve insan haklarının korunması konularıyla büyük ölçüde örtüşen, günümüzde bütün canlıların sağlığını tehdit eden her türlü çevre sorunlarına karşı, sosyal içerikli bakış veya toplumsal kaliteli düşünce olarak adlandırılan ("social quality thinking") önemli bilinçlilik yaratma ve çözüm katkısı sunma isteğiyle örtüşen bir alandır.

İnsanî güvenliği, insanî müdahale ve koruma zorunluluğu (R2P-Responsibility to Protect) eylemleriyle bağlantılı olarak dayatmacı/müdahaleci güvenlik modeline vurgu yaparak öne çıkarmak kuşkusuz ulus-devletin egemenliği normuyla çelişki yaratabilir; millet oluşturma ve insan haklarını da gözeterek milleti yekvücut olarak bir arada tutma çabalarıyla çatışan durumlara da neden olabilir. Görüldüğü gibi, insanî güvenlik konusu; politik ekonomi, devlet egemenliği, ya da ülke-içi siyasal toplum, demokrasi ve kalkınma, sosyal devlet modeli, özgürlükler karşısında kamu çıkarı, evrensel ve yerel değerler çatışması, vb. gibi gündemden hiç düşmeyen önemli tartışmaların alanlarıyla yakın bağlantılı sorunlar yaratabilir.

KAYNAKÇA

- “A human security doctrine for Europe: the Barcelona Report of the Study Group on Europe’s Security Capabilities,” Albrecht, Ulrich; Chinkin, Christine; Dervis, Kemal; Dwan, Renata; Giddens, Anthony; Gnesotto, Nicole; Kaldor, Mary; Licht, Sonia; Pronk, Jan; Reinhardt, Klaus; Schmeder, Genevieve; Seifter, Pavel; and Serra, Narcis. *A human security doctrine for Europe: the Barcelona Report of the Study Group on Europe’s Security Capabilities*. Study Group on Europe’s Security Capabilities, Barcelona, Spain. (15 September 2004). <http://www.lse.ac.uk/internationalDevelopment/research/CSHS/humanSecurity/barcelonaReport.pdf>. <http://eprints.lse.ac.uk/40209/>
- Ağır, Bülent Sarper. “European Perspective of Human Security: From a Conception to the Reality?” In Dordevic, I., Glamotchak, M., Stanarevic, S., Gacic, J. (editors), *Twenty Years of Human Security: Theoretical Foundations and Practical Applications*, University of Belgrade and Institut Français de Geopolitique – Universite Paris 8, Belgrade. (2015): 365-374.
- Alkire, Sabina. *A Conceptual Framework for Human Security*, Centre for Research on Inequality, Human Security and Ethnicity, CRISE Working Paper 2, Queen Elizabeth House: University of Oxford, 2003.
- Annan, Kofi. Speech of the UN Secretary-General to the General Assembly, New York: United Nations. September 20, 1999. <http://www.un.org/press/en/1999/19990920.sgsm7136.html>
- Axworthy, Lloyd. “Human Security and Global Governance: Putting People First,” *Global Governance* 7, no. 1 (January-March 2000): 19-23.
- Aydın, Senem, E. Fuat Keyman, “European Integration and the Transformation of Turkish Democracy”, EU- Turkey Working Papers, Brussels: Centre for European Policy Studies, Sayı 2, Ağustos 2004.
- Benson, Charlotte, Edward J. Clay.. *Understanding the Economic and Financial Impacts of Natural Disasters*. Disaster Risk Management Series; no. 4, 2004. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/15025>
- Booth, Ken and Peter Vale. “Security in Southern Africa: After Apartheid, Beyond Realism,” In *International Affairs* 71, No. 2 (1991).
- Buzan, Barry., Ole Wæver, Jaap de Wilde. *Security: A New Framework for Analysis; academic concept of insecurity in the context of a revise of the security agenda of the European Union*, 1st ed. London: Lynne Rienner Publishers, 1998.
- Buzan, Barry. *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, Boulder Colo: Lynne Rienner, 1991.
- Dilley, Maxx, “Natural disaster hotspots: A global risk analysis,” 2005. <http://documents.worldbank.org/curated/en/621711468175150317/Natural-disaster-hotspots-A-global-risk-analysis>

- Directive of the Council on the identification and designation of European Critical Infrastructure and the assessment of the need to improve their protection (COM(2006)787).
- Dugan, Amanda. "The World Order Models Project", World Policy Blog, 7 Mart 2012. <http://www.worldpolicy.org/blog/2012/03/07/world-order-models-project>
- European Communication Strategy: (05469/2007, 10862/2006); Common lexicon with agreed definitions to enable non- emotive discussion of the issues which avoids linking terrorism to the peaceful faith of Islam. http://ec.europa.eu/ipg/basics/policy/index_en.htm <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17539150802184645?src=recsys>
- Falk, Richard, Robert C. Johansen, Samuel S. Kim, "Global Constitutionalism and World Order"; Richard Falk, Robert C. Johansen, Samuel S. Kim (eds.), *The Constitutional Foundations of World Peace*, Suny Series, 1993.
- Featherstone, Kevin. "Introduction: In the Name of 'Europe,'" Kevin Featherstone and Claudio M. Radaelli (ed.), In *The Politics of Europeanization*, Oxford: Oxford University Press, 2003.
- Fukuda-Parr, Sakiko. "New Threats to Human Security in the Era of Globalization", *Journal of Human Development* 4, No. 2 (2003): 167-179.
- Gasper, Des. "The Human and the Social: a Comparison of the Discourses of Human Development, Human Security and Social Quality," *International Journal of Social Quality* 1(1), Berghahn Journals (Summer 2011): 91-108.
- Green Paper on detection technologies in the work of law enforcement, customs and other security authorities; 13183/2006 COM(2006)474 final. https://www.diw.de/documents/...c.../diw_econsec0007.pdf
- Heper, Metin, "The European Union, the Turkish Military and Democracy", In *South European Society and Politics* 10, Sayı 1 (2005).
- Heywood, Andrew, *Savaş ve Barış, 10. Bölüm, Küresel Siyaset*, Türkçe'ye çevirenler: Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir. Şubat 2013.
- Howard-Hassmann, Rhoda E. "Human Security: Undermining Human Rights?" In *Human Rights Quarterly* 34 by The Johns Hopkins University Press (2012): 88-112.
- Human Security Now*, Human Security Commission Report, New York 2003.
- Karaosmanoğlu, Ali L. "The Evolution of the National Security Culture and the Military in Turkey", in *Journal of International Affairs* 54, Sayı 1, (2000)
- Keyman, Fuat E., Senem Aydın-Düzgit, "Europeanization, Democratization and Human Rights in Turkey", Esra LaGro, Knud Erik Jørgensen (ed.), *Turkey and the European Union: Prospects for a Difficult Encounter*, New York: Palgrave Macmillan, 2007.
- Klare, Michael T. "Redefining Security: The New Global Schisms," *Current His-*

- tory 95, No 604 (1996).
- Krause, Keith ve Michael C. Williams, "Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods," In *Mershon International Studies Review* 40, (1996): 229-254
- Krulík, Oldrich et al. "More Security Issues are Needed on the European Union Agenda: Beyond an Academic Concept of In/Security in the Era of Global Terrorism". *Economics of Security Working Paper 7*, Berlin: Economics of Security, 2009. www.economics-of-security.eu
- Kusar, Besim. "The Right to Liberty and Security: A Precondition for Establishing and Guaranteeing the Human Security," In *European Scientific Journal* 11, No. 11, Kocani, Macedonia (2015).
- Küçüksolak, Övgü Kalkan, "İnsan Güvenliği Kavramının Gelişimi," (The Development of Human Security Concept) TURAN Center for Strategic Researches, In *TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed and Refereed Journal* 8, 29. Kış Sayısı; *TURAN-SAM* , 1308-8041, (10 Şubat 2016) http://www.turansam.org/TURAN-SAM_29.pdf
- Manners, Ian. "European (Security) Union: From Existential Threat to Ontological Security," *COPRI Working Paper*, 5 (2002): 235-258.
- Manners, Ian. "Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?" In *Journal of Common Market Studies* 40, (2002): 235-258. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-5965.00353/full>
- Matthew, Jessica. "Redefining Security," In *Foreign Affairs* 68, No 2. (1989) <https://www.foreignaffairs.com/articles/1989-03-01/redefining-security>
- Narlı, Nilüfer. "Civil-Military Relations in Turkey," Phillipp H. Fluri v.d. (ed.), In *The Evolution of Civil-Military Relations in South East Europe: Continuing Democratic Reform and Adapting to the Needs of Fighting Terrorism*, Physica-Verlag Heidelberg, 2005.
- Newman, Edward. "Human Security and Constructivism," In *International Studies Perspectives* 2, International Studies Association, Blackwell Publishers (2001): 239–251.
- Ovalı, Şevket. "Ütopya ile Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması," In *Uluslararası İlişkiler* 3, Sayı 10, (2006)
- Özbudun, Ergun. "Democratization Reforms in Turkey, 1993-2004", In *Turkish Studies*, Cilt 8, Sayı 2, 2007.
- Pruyt, Eric. Workshop: "How Could We Assess These Threats?" In *Magazine for National Safety & Security and Crisis Management*, [Special Issue] National Safety & Security – Responding to Risks to Citizens, Communities and the Nation Conference, The Hague, 28 & 29 January 2008, (March 2008): 14-18.
- Radaelli, Claudio M. "Whither Europeanization? Concept Stretching and Substantive Change," In *European Integration online Papers* (EIoP) 4, Sayı 8 (2000).

- www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-338-2014091012guvenlik-13.pdf
- Rothschild, Emma. "What is security?" In *Daedalus* 124, No. 3 (1995): 53-98.
- Sarıgil, Zeki. "Europeanization as Institutional Change: The Case of the Turkish Military", In *Mediterranean Politics* 12, Sayı 1 (2007).
- Social Security Administration, "The Future of Social Security" In *SSA Publication* No.05-10055 ICN No. 462560 A.N.D, (Şubat, 1999). www.turansam.org/TURAN-SAM_29.pdf.
- Sorensen, Theodore C. "Rethinking National Security", In *Foreign Affairs* 69, No 3. (1990) <https://www.foreignaffairs.com/articles/1990-06-01/rethinking-national-security>
- Stahn, Carsten. "Responsibility to Protect: Political Rhetoric or Emerging Legal Norm", In *The American Journal of International Law* 101, No. 1 (2007): 99-102.
- Şensoy, Tahsin. "Fırsatçı Yaklaşımlar Gölgesinde Suriyeli Sığınmacılar Krizi: AB-Türkiye Ortak Eylem Planı", Güvenlik Stratejileri Araştırma Merkezi, 18 Kasım 2015. <http://gusam.org/suriyeli-siginmacilar-ab-ortak-eylem-planı-turkiye-icin-buyuk-riskler-tasiyor/>
- Tangör, Burak, "Kuramsal Tartışmalar Işığında İnsan Güvenliği ve Politikaları" In *Uluslararası Hukuk ve Politika* 8, Sayı: 30 (2012): 59-92.
- The Directive of the Council on the identification and designation of European Critical Infrastructure and the assessment of the need to improve their protection (COM(2006)787).
- The European Security Strategy, developed in the document called: "A secure Europe in a Better World", adopted by the European Council in Brussels on 12 December 2003, by the High Representative of the ESDP, Javier Solana. European Council (2003). European Security Strategy, A Secure Europe in a Better World, Brussels. <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>
- The Madrid Report of the Human Security Study Group Comprising a Proposal and Background Report, (2007). A European Way of Security, Madrid. http://eprints.lse.ac.uk/40207/1/A_European_Way_of_Security%28author%29.pdf.
- Thomas, Caroline. "Globalization and Human Security", In *Globalization, Development and Human Security*. Eds. Anthony Mc Grew and Nana K. Poku, Cambridge: Polity Press, 2007.
- Thorton, Michael, "Protection of Critical Infrastructure: The European Approach." *Magazine for National Safety & Security and Crisis Management*, [Special Issue] National Safety & Security – Responding to Risks to Citizens, Communities and the Nation Conference, The Hague, 28 & 29 January 2008, (March 2008): 89-94.
- Tocci, Nathalie. "Europeanization in Turkey: Trigger or Anchor for Reform?",

- South European Society and Politics* 10, Sayı 1, (2005): 73-83.
- Türkmen, Füsün. İnsan Haklarının Yeni Boyutu: İnsancıl Müdahale, İstanbul: Okumuş Adam Yayınları, 2006.
- UN Security Council Open Debate on the Maintenance of International Peace and Security: Security, Development, and the Root Causes of Conflict, Washington, D.C., 17 November 2015.
- UNDP, Human Development Report, (Oxford: Oxford University Press, 1994, 2005) <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-report-1994>
- United Nations, Human Security Unit. *Human Security in Theory and Practice; An Overview of the Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security*, 25 February 2008. www.un.org/humansecurity
- UN General Assembly, “Larger Freedom: Towards Development, Security and Freedom for All,” 21 Mart 2005. <http://www.un.org.tr/includes/files/18.pdf>
- UN Trust Fund For Human Security, *Human Security in Theory and Practice*, New York, 2009 http://www.un.org/humansecurity/sites/www.un.org.humansecurity/files/human_security_in_theory_and_practice_english.pdf
- Wiseman, Geoffrey. “The Palme Commission: New Thinking About Security”, Ramesh Thakur (ed.), In *International Commissions and the Power of Ideas*, UN University Press, 2005.
- Wolfer, Arnold. *National Security as an Ambiguous Symbol, Discord and Collaboration*, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1962.
- World Policy Institute History*, World Policy Institute, <http://www.worldpolicy.org/history>
- Wren, Brian. “Out of the picture - north-south: the brandt report and after” In Special Issue of *New Internationalist* 104, (October 1, 1981)